

Горох О.П.

*Національний університет «Києво-
Могиллянська академія», доцент кафедри
галузевих правових наук, к.ю.н., доцент*

УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ: ОКРЕМІ СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

1. Донедавна вирішення судом питання про умовно-дострокове звільнення засудженого від відбування покарання здійснювалося лише за спільним поданням органу, що відає відбуванням покарання, і спостережної комісії або служби у справах неповнолітніх. Це питання було врегульовано ст. 407 Кримінально-процесуального кодексу (1960 р.), в якій визначалося: умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням застосовувалося суддею районного (міського) суду за місцем відбуття покарання засудженим за спільним поданням органу, що відає відбуванням покарання, і спостережної комісії або служби у справах неповнолітніх. Тому у разі надходження до суду клопотань про умовно-дострокове звільнення безпосередньо від засуджених суди, як правило, відмовляли у відкритті проваджень і повертали клопотання засудженим. В обґрунтування свого рішення суди зазначали, що такі клопотання не можуть бути розглянуті судом без наявності спільного подання про умовно-дострокове звільнення адміністрації органу або установи покарання та спостережної комісії.

Наприклад, саме таку постанову 28 вересня 2010 р. ухвалив Шепетівський міськрайонний суд Хмельницької області у справі Р., який звернувся безпосередньо до суду для вирішення питання про його умовно-дострокове звільнення від відбування покарання [1]. Ухвалою апеляційного суду Хмельницької області від 17 листопада 2010 р. ця постанова Шепетівського міськрайонного суду Хмельницької області залишена без змін [2].

2. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України змінив порядок вирішення цього питання. Згідно з ч. 1 ст. 539 КПК України (2012 р.) питання, які виникають під час та після виконання вироку вирішуються судом за клопотанням (поданням) прокурора, засудженого, його захисника, законного представника, органу або установи виконання покарань, а також інших осіб, установ або органів у випадках встановлених законом. Таким чином, за нової редакції кримінального процесуального законодавства засуджений має право особисто звернутися до суду з клопотанням про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання.

У разі надходження до суду клопотання засудженого про його умовно-дострокове звільнення суд вирішує це питання навіть без спільного подання органу, що відає відбуванням покарання, і спостережної комісії, однак, заслухавши їх думку. Наприклад, до Суворівського районного суду м. Херсона звернувся засуджений К. із заявою про його умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Суд, вивчивши матеріали справи, заслухавши представника Херсонської ВК №61, думку прокурора, своєю ухвалою від 25 липня 2013 р. ухвалив заяву засудженого К. задовольнити і умовно-достроково звільнити його від відбування покарання строком на 4 місяці 6 днів [3]. Такий порядок, до речі, кореспондує рекомендаціям, що містяться в прийнятих резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 45/110 від 14 грудня 1990 р. Стандартних мінімальних правил ООН відносно заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) [4, с. 155]. Адже суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, **створено або створюються перешкоди для їх реалізації** (виділено мною – О. П. Горох) або мають місце інші ущемлення прав та свобод [5].

Загалом, вивчення нами судової практики продемонструвало, що наразі питання про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути вирішено судом в такі способи.

Перший спосіб вирішення цього питання ґрунтується на розгляді судом спільного *позитивного* подання органу, що відає від-

буванням покарання, і спостережної комісії про умовно-дострокове звільнення [6]. Тобто так як це питання вирішувалося і за старим кримінально-процесуальним законодавством.

Другий спосіб вирішення аналізованого питання судом характеризується розглядом судом спільного *негативного* подання органу, що відає відбуванням покарання, і спостережної комісії про умовно-дострокове звільнення за наявності заяви засудженого, поданої до адміністрації органу або установи виконання покарання (зокрема, на підставі ч. 1 ст. 407 КВК). При цьому суд не зв'язаний позицією адміністрації органу або установи виконання покарання про можливість умовно-дострокового звільнення засудженого від відбування покарання. Наприклад, до Сихівського районного суду м. Львова звернулася адміністрація ЛВК № 48 спільно із спостережною комісією Сихівської районної адміністрації м. Львова з поданням, в якому вони просили відмовити в умовно-достроковому звільненні В., оскільки той хоча і відбув 2/3 строку призначеного покарання, однак не довів свого виправлення. Сихівський районного суду м. Львова розглянувши це подання, а також інші матеріали справи своєю ухвалою від 26 квітня 2013 р. звільнив В. умовно-достроково від відбування покарання вважаючи, що він довів своє виправлення сумлінною поведінкою та ставленням до праці [7].

Третій спосіб вирішення аналізованого питання судом (як було показано вище) полягає у розгляд ним клопотання засудженого про його умовно-дострокове звільнення від відбування покарання із заслуховуванням думки органу або установи виконання покарання. Однак, на нашу думку, суд має не лише вислуховувати думку адміністрації або установи виконання покарання щодо можливості умовно-дострокового звільнення засудженого від відбування покарання, а й зобов'язати цей орган чи установу надати письмову характеристику на засудженого, довідку про відбутий ним строк покарання на день направлення матеріалів до суду, особову справу тощо.

У цьому контексті заслуговує на увагу законодавчий досвід Російської Федерації. Так, відповідно до ст. 175 КВК РФ за-

суджений, до якого може бути застосовано умовно-дострокове звільнення, а також його адвокат (законний представник) вправі звернутися безпосередньо до суду з клопотанням про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Клопотання про умовно-дострокове звільнення від відбуття покарання засуджений подає через адміністрацію установи або органу, що виконує покарання, яка у свою чергу не пізніше, ніж через 15 днів після його подачі направляє в суд це клопотання разом з характеристикою на засудженого [8]. Доречно зазначити, що появі у російському законодавстві цієї норми певною мірою сприяла постанова Конституційного Суду Російської Федерації (за скаргою громадянина А. А. Кизимова) від 26 листопада 2002 р. № 16-п, якою визнано: не передбачення можливості розгляду питання про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання за зверненням засудженого перешкоджає реалізації у судовому порядку гарантованого ч. 3 ст. 50 Конституції РФ й конкретизованого у нормах галузевого законодавства права засудженого просити про пом'якшення покарання, а також права захищати громадянина свої права і свободи в судовому порядку (ч. 1 ст. 46 Конституції РФ) [9].

Вважаємо, що з метою однакового застосування закону українськими судами подібне положення варто передбачити і в ч. 3 ст. 154 Кримінально-виконавчого кодексу України. Як варіант пропонуємо її зміст викласти у такій, наприклад, редакції: «Питання про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання після фактичного відбуття засудженим установленної Кримінальним кодексом України частини строку покарання повинно бути розглянуто адміністрацією органу або установи виконання покарань незалежно від клопотання засудженого в місячний термін. Після вирішення цього питання адміністрація або установа виконання покарань має звернутися до суду з відповідним поданням, до якого долучається письмова характеристика на засудженого, довідка про відбутий ним строк покарання на день направлення матеріалів до суду, особова справа засудженого тощо».

1. *Архів Шепетівського міськрайонного суду Хмельницької області. Справа № 5-323/2010 р.*

2. *Архів апеляційного суду Хмельницької області. Справа № 11-729/2010 р.*
3. *Архів Суворівського районного суду м. Херсона. Справа № 668/9370/13-к.*
4. *Яковець І. С. Умовно-дострокове звільнення та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким / І.С. Яковець. – PRI, 2012. – 212 с.*
5. *Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 р. № 9-зп // Офіційний вісник України. – 22 січня 1998 р. – № 1. – Стаття 25. – Код акту 4621/1998.*
6. *Архів Сарненського районного суду Рівненської області. Справа № 572/597/14-к.*
7. *Архів Сихівського районного суду м. Львова. Справа № № 464/3285/13-к.*
8. *Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации // Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.zakonrf.info/uik/175/> – Назва з екрана*
9. *Российская газета. – 5 декабря 2002 г. – № 231 (3099).*